

Nr. 10 (204) / 2022
Indexat în
CEEOL și ROAD

Supliment al revistei „Impact strategic”

COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

DOI: 10.53477/1842-8096-22-10

EFECTELE CONFLICTULUI ARMAT ASUPRA COPIILOR ȘI FEMEILOR DIN UCRAINA

Mirela ATANASIU

The effects of armed conflict on children and women in Ukraine

Abstract: By the end of June 2022, the direct effects of the Russian-Ukrainian conflict on the population included multiple casualties and material damage to vital civilian infrastructure, triggering a massive wave of domestic and international migration and limiting access to food, water resources, electricity, sanitation, health services, education or for civilians left in Ukraine. But the lives of Ukrainians, in the categories of men, women and children, are affected a little differently. If during this period, men's lives are deeply affected by the requirement to recruit for military service, the multi-sectoral impact of the crisis affects much more women (who have to take on additional roles for the family left in their care), and children (the most vulnerable category of the population to the harmful mental, emotional and physical effects, which can greatly affect their development and adaptation as individuals in post-war society). Moreover, in the context of the massive migration of the two protected categories during armed conflicts, it is worrying that they become particularly vulnerable to poverty, exploitation, prostitution, disease and death.

Keywords: IHL, Ukraine, effects of armed conflict, protected categories, women and children.

Efectele conflictului armat asupra copiilor și femeilor din Ucraina

Rezumat: Până la sfârșitul lunii iunie 2022, printre efectele directe ale conflictului ruso-ucrainean asupra populației s-au numărat multiplele victime* și daune materiale aduse infrastructurii vitale civile, declanșarea unui val masiv de migrație internă și internațională și limitarea accesului la resurse alimentare, apă curentă, electricitate, canalizare, servicii de sănătate, educație sau pentru civilii rămași în Ucraina. Dar viețile ucrainenilor, pe categoriile bărbați, femei și copii, sunt afectate puțin diferit. Dacă în această perioadă, viețile bărbaților sunt profund afectate de cerința de recrutare pentru serviciul militar, impactul multisectorial al crizei afectează mult mai mult femeile (care trebuie să își asume roluri suplimentare pentru familia rămasă în grija lor) și copiii (cea mai vulnerabilă categorie din populație la efectele nocive psihice, emoționale și fizice, care le pot afecta major dezvoltarea și adaptarea ca indivizi în cadrul societății post-război). Mai mult, în contextul migrației masive a celor două categorii protejate pe perioada conflictelor armate, îngrijorător este faptul că acestea devin deosebit de vulnerabile la sărăcie, exploatare, prostituție, boli și decese.

Cuvinte-cheie: DIU, Ucraina, efecte ale conflictului armat, categorii protejate, femei și copii.

Vulnerabilitatea actuală creată în Ucraina în prezent, dar care este o caracteristică a tuturor conflictelor armate pentru cele două categorii de persoane, femei și copii, a determinat ONU, încă din 1974, ca pe lângă materia generală de protecție a civililor în timpul conflictelor armate, să emită o Declarație specifică cu privire la protejarea acestora în timpul

perioadelor de urgență sau conflict armat (OHCHR 1974). De atunci, deși cadrul juridic circumscris acestei problematici a fost îmbunătățit, aceste categorii speciale protejate încă suferă cel mai acut pe perioada și în urma conflictelor armate, iar în lucrarea de față prezentăm modul în care femeile și copiii ucraineni sunt afectați în prezent.

* Numai în perioada analizată, 01-30 iunie 2022, Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OHCHR) a înregistrat 1.390 de victime civile. Dintre acestea 361 au fost ucise (112 bărbați, 76 femei, 5 băieți, 4 fete, un copil mic și alți 163 adulți a căror sex nu a fost încă identificat) și 1029 rănite (223 bărbați, 167 femei, 35 băieți, 14 fete, 21 copii mici și alți 569 adulți a căror sex nu a fost încă identificat) (OHCHR 2022).

Mirela ATANASIU este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București (email: atanasiu.mirela@unap.ro).

1. Copiii și femeile – categorii vulnerabile de indivizi pe perioada conflictului ruso-ucrainean

La 3 iunie 2022, s-au marcat 100 de zile de la începerea invaziei ruse, moment la care Amin Awad, Secretarul General Adjunct și Coordonatorul ONU pentru criza din Ucraina, sublinia că începând cu 24 februarie „aproape 14 milioane ucraineni au fost forțați să-și părăsească casele, majoritatea femei și copii, la o scară și o viteză de deplasare nemaivăzută în istorie” (UNCT Ukraine 2022). Ulterior, la 30 iunie, cifrele oficiale arătau că 8,4 milioane ucraineni au migrat extern (din care aproximativ 5,5 milioane spre Europa) în căutare de siguranță, protecție și sprijin (Operational Data Portal 2022). De asemenea, în alte rapoarte oficiale se arată că „două treimi din cei 7,5 milioane de copii din Ucraina au fost forțați să-și părăsească locuințele, astfel încât 2,8 milioane de copii sunt strămutați în Ucraina și alte 2 milioane, în țările vecine” (Save the Children 2022) și „peste 3 milioane de copii nu mai frecventează instituții educaționale” (UNCT Ukraine 2022).

Într-un alt discurs din 12 iunie, Secretarul General Adjunct al ONU susținea că „criza refugiaților din Ucraina este o criză a protejării femeilor și copiilor - aceștia reprezintă 90% din totalul celor care fug din Ucraina peste granițe” (UNHCR 2022), în condițiile în care se cunoaște că, pe perioada conflictelor armate, migrația și deplasările demografice interne facilitează accentuarea unor efecte negative diverse, respectiv traficul cu ființe umane, abuzurile și exploatarea sexuală.

Din numărul total de victime civile (4.731 ucise și 5.900 rănite), înregistrate până la 26 iunie 2022, peste 800 erau copii (vezi figura nr. 1). Majoritatea acestor victime au fost cauzate de folosirea armelor explozive cu arie largă de impact, inițiate în atacuri fără discriminare, inclusiv bombardamente de artilerie grea și sisteme de lansare cu rachete multiple, precum și rachete și lovituri aeriene care au țintit zo-

ne populate.

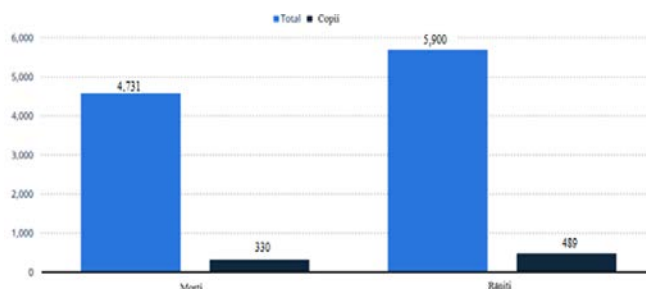

Figura nr. 1: Numărul de morți și răniți civili (adulți și copii) în perioada 24 februarie – 26 iunie 2022 (Statista 2022, 5)

Potrivit estimărilor Ministerului Dezvoltării Comunităților și Teritoriilor din Ucraina, din 24 februarie până în 16 iunie 2022, 116.000 clădiri rezidențiale în care locuiau peste 3,5 milioane de ucraineni au fost distruse sau avariate (OCHA 2022, 3). De asemenea, Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare estimează că, în perioada martie-august 2022, circa „10,2 milioane de oameni din Ucraina au nevoie de hrană și asistență vitală” (OCHA 2022, 7), „12,1 milioane de oameni au nevoie de asistență medicală” (OCHA 2022, 9) și „15,7 milioane de oameni au nevoie de asistență și servicii de protecție, inclusiv 2,1 milioane de copii, 3,3 milioane de persoane care au nevoie de servicii de protecție pentru atenuarea riscurilor și rezultatelor violenței bazate pe gen și 14,5 milioane de persoane care au nevoie de asistență legată de acțiunea împotriva minelor” (OCHA 2022, 11). La aceste cifre se adaugă circa „13 milioane de indivizi care au nevoie de apă, canalizare și obiecte de igienă” (OCHA 2022, 13).

În urma rapoartelor analizate, emise de organizații internaționale de profil, am identificat unele situații specifice cu potențial de a produce efecte insecurityante la care sunt supuși copiii și femeile pe perioada conflictului ruso-ucrainean. Cele mai importante sunt prezentate în tabelul nr. 1.

Nr. crt.	Situația specifică	Efecte
1.	Atacuri armate fără discriminare	- ucidere - rănire - moartea unor membri ai familiei
2.	Recrutarea unui/ambilor părinți și/sau a altor membri din familie	- separarea de familie - moartea unor rude - frica permanentă de a nu-și pierde membri din familie
3.	Migrație locală sau externă	- separarea de familie - părăsirea locuințelor și locurilor familiare - îndepărtarea de prieteni și colegii de școală - pierderea unor animale de companie, jucării sau haine preferate - imposibilitatea/limitarea de a desfășura unele activități specifice de muncă și joacă
4.	Sărăcie	- nevoi de bază neacoperite - lipsa/raționalizarea apei potabile și a alimentelor - stoparea/limitarea accesului la energie electrică sau combustibili
5.	Limitarea/stoparea accesului la facilitățile educaționale și educație	- stabilimente educaționale distruse sau închise - pericolul mișcării de la școală/locul de muncă către casă și invers

Nr. crt.	Situația specifică	Efecte
6.	Lipsa protecției și securității	- nevoile de bază nu sunt garantate precum libertatea de mișcare sau un somn liniștit - limitarea/inexistența unor locuri de muncă suficient de bine plătite (economie de război, bazată pe raționalizare) - contactele sociale devin periculoase sau dificile - sentimente constante de frică, neajutorare, nesiguranță, frustrare, nedreptate, ură etc. - abuzuri sexuale
7.	Sănătate precară	- copiii și femeile care necesită îngrijire medicală nu pot avea/au acces limitat la servicii sanitare - atacurile asupra facilităților sanitare le pun constant viața în pericol pacienților - lipsa de personal de specialitate adecvat pentru pediatrie și obstetrică-ginecologie, de vreme ce majoritatea personalului medical este cooptat în deservirea combatanților
8.	Izolarea internațională	- separarea familiilor internaționale

Tabel nr. 1: Efecte asupra copiilor și femeilor în războiul ucrainean (contribuția autorului)

2. Necesitatea protejării copiilor pe baza încălcărilor grave înregistrate în recentul conflict ruso-ucrainean

Protecția specială a copiilor pe timpul conflictului ruso-ucrainean este necesară în contextul în care nivelul de insecuritate creat induce traume cu impact de lungă durată asupra sănătății fizice și mentale a acestei categorii de indivizi, ceea ce are potențial semnificativ de a le afecta dezvoltarea viitoare. Sesizând această problemă, la 6 aprilie 2022, Consiliul Europei a emis o *Declarație privind consecințele agresiunii Federației Ruse, pentru copiii din Ucraina*, în care se prezintă situația existentă în care copiii sunt expuși riscurilor de a fi uciși, răniți, traficați, răpiți, exploatați și abuzați sexual, fapt pentru care au nevoie imediată de protecție și adăpost, concomitent exprimându-se îngrijorarea pentru cei 100.000 de orfani (dintre care mulți copii cu dizabilități), care, de multe ori, sunt obligați de conjunctură să se depla-

seze fără însoțitor prin teatrul de război pentru a căuta adăpost (Council of Europe 2022, 1). Această declarație se subsumează Articolului 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului cu privire la necesitatea de „a proteja viața privată și de familie, în special a copiilor migranți și refugiați neînsoțiți și separați” (Council of Europe 1950).

În aceeași materie juridică, Consiliul de Securitate al ONU identifica, într-un raport din 2009, câteva încălcări grave pe perioada conflictelor armate luate în considerare din cauza naturii flagrante și impactului ridicat asupra bunăstării copiilor: „uciderea sau mutilarea, recrutarea sau folosirea acestora ca soldați, violul și alte forme de violență sexuală, răpirea, atacurile împotriva școlilor sau spitalelor și refuzarea accesului umanitar” (Children and Armed Conflict 2009). O situație a unor astfel de încălcări în conflictul ruso-ucrainean, începând cu 24 februarie 2022, sunt cuprinse în Tabelul nr. 2.

Încălțări grave a legislației cu privire la protecția copiilor pe perioada conflictelor armate	Conflictul ruso-ucrainean (începând cu 24 februarie 2022)
Ucidere sau mutilare	Cei 304 copii uciși și 467 răniți au fost în special victimele utilizării explozibililor în zonele locuite
Recrutare sau folosire a copiilor ca soldați	În aprilie, Rusia era acuzată de Ucraina că folosește copiii drept „scuturi umane” în timp ce își regrupa forțele (The Guardian 2022)
Viol și alte forme de violență sexuală	Până la 3 iunie 2022, OHCHR a primit 49 de rapoarte reclamau abuzuri inițiate asupra unor copii (UN Audiovisual Library 2022)
Răpire sau trafic de persoane	- deportarea ilegală a aproximativ 230.000 de copii ucraineni în Rusia cărora li s-a acordat cetățenie rusă (The Washington Post 2022) - până la 25 mai 2022, organizației <i>Missing Children Europe</i> i-au fost sesizate mai mult de 2.100 de cazuri de copii dispăruți în Ucraina din cauza activităților legate de război (Missing Children Europe 2022)
Atacuri împotriva școlilor sau spitalelor	- potrivit Ministerului Educației și Științei din Ucraina, cel puțin 1.888 de școli au fost avariate și distruse de bombardamente până la 2 iunie 2022, ceea ce reprezintă de două ori mai multe școli atacate în ultimele 100 de zile decât în primii 7 ani de conflict (Save the Children 2022) - potrivit unor statistici, până la 16 iunie 2022, au avut loc 295 de atacuri asupra unităților medicale din Ucraina (186 în martie, 58 în aprilie, 24 în mai) (Statista 2022)

Încălțări grave a legislației cu privire la protecția copiilor pe perioada conflictelor armate	Conflictul ruso-ucrainean (începând cu 24 februarie 2022)
Refuz sau îngrădire a accesului umanitar	<ul style="list-style-type: none"> - în martie, Ucraina închidea coridoare umanitare dinspre Cernihiv, Kharkiv, Mariupol și Sumy, ca urmare a faptului că Rusia continua să bombardeze respectivele orașe (NPR 2022) - în aprilie, coridoarele umanitare dinspre Mariupol s-au „prăbușit” sub bombardamentele rusești (France24 2022) - în mai, Ucraina refuza coridoarele umanitare către Rusia și Belarus (Deutsche Welle 2022) - în iunie, Prim-ministrul adjunct ucrainean Iryna Vereșciuk declara că „din cele 350 de coridoare pe care Ucraina a încercat să le deschidă pentru evacuarea civililor, doar 165 au funcționat cu succes”, deoarece „mai mult de jumătate dintre coridoarele umanitare nu s-au deschis din cauza încălțărilor din partea Rusiei” (Voa News 2022)

Tabel nr. 2: Încălțări grave ale drepturilor copiilor pe timpul conflictului ruso-ucrainean (contribuția autorului)

Un caz aparte înregistrat în Ucraina îl reprezintă compromiterea accesului la îngrijire maternă pentru cele aproximativ 265.000 de femei însărcinate la izbucnirea conflictului și la serviciile specializate pentru supraviețuitorii violenței bazate pe gen, ca urmare a deteriorării și distrugerii unităților medicale, precum și lipsa furnizorilor de servicii și de materiale sanitare esențiale (UNFPA 2022).

Într-o analiză realizată de agenția *UN Women* în mai 2022, pe baza unui sondaj de opinie în rândul populației ucrainene, se arată că percepția bărbaților și a femeilor cu privire la ariile cele mai afectate ale vieții sociale pe perioada unor conflicte armate este, într-o anumită măsură, diferită (UN Women; CARE International 2022, 22). Diferențele se pot observa în figura nr. 2.

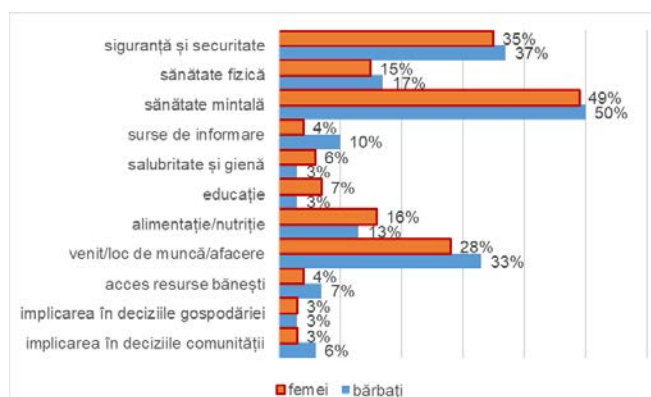

Figura nr. 2: Percepția bărbaților și a femeilor cu privire la cele mai afectate arii ale vieții sociale în Ucraina pe perioada războiului actual (traducere) (UN Women; CARE International 2022, 22)

Cele mai urgente trei probleme percepute în rândul populației ucrainene aflate în conflict sunt legate de sănătatea mintală (50% dintre bărbați și 49% dintre femei), siguranța și securitatea indivizilor (37% dintre bărbați și 35% dintre femei) și venitul asigurat familiei (33% dintre bărbați și 28% femei). Femeile sunt mult mai preocupate de implicarea în deciziile comunității, accesul la alimente și nutriție, educație

și salubritate, ceea ce reflectă preluarea unor roluri în societate, acoperite mai mult de către bărbați pe timp de pace. Deși bărbații sunt cei care alcătuiesc majoritatea trupelor, femeile reprezintă, în prezent, 22% din efectivele armatei ucrainene (Washington Post 2022), iar alte milioane de femei ucrainene sprijină armata și populația civilă ca voluntari. Aceste două posturi de implicare a femeilor (combatant și voluntar) pe frontul de luptă sau în spatele acestuia, le expune și mai mult la eventuale traume de natură sexuală, fapt demonstrat de numeroasele studii în domeniu rezultate în urma desfășurării altor conflicte (ICRC 2022).

Concluzii

Conflictul ruso-ucrainean reprezintă o amenințare la adresa securității fizice și psihologice a indivizilor, toți participanții și/sau martorii la un astfel de eveniment (combatanți sau necombatanți) devenind rapid conștienți de acest aspect care le aduce insecuritate.

Resursele limitate la care au acces combatanții și populația aflată în zonele de conflict determină deteriorarea condiției sociale și materiale a indivizilor, iar mediul specific al teatrului de război, cu acțiuni duse de multe ori la limita sau în afara legilor războiului, generează constant incertitudine psihologică pe fondul fricii de moarte, mutilării, rănirii și violenței fizice și/sau sexuale. Dacă soldații sunt antrenați pentru a face față unor astfel de medii de luptă armată, civilii, în special femeile și copiii, expuși la efectele inerente ale războiului (părăsirea locuinței, separarea familiei, sărăcia, resurse limitate de hrană, apă și medicamente, lipsa salubrității, a locurilor de muncă, a școlii și a prietenilor, sentimentul constant de siguranță precară sau chiar expunerea directă sau indirectă la violențe fizice sau psihologice), sunt mai vulnerabili la acestea, de aceea sunt și subiect al protecției speciale conform normelor de drept internațional umanitar aplicabile pe perioada unui conflict armat.

Bibliografie:

Atanasiu, Mirela. 2021. *Turcia – evoluția situației politice și de securitate și implicațiile la nivel regional*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”. https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/turcia_evoluția_situației_politice_si_de_securitate.pdf.

Children and Armed Conflict. October 2009. „Protecting Children During Armed Conflict”. <https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/SixgraveviolationsBooklet.pdf>. Accesat la 22.06.2022.

Council of Europe. 4 November 1950. „Convenția europeană a drepturilor omului”. *European Court of Human Rights*. https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf. Accesat la 30.06.2022.

Council of Europe. 6 April 2022. „Declaration on the consequences of the aggression of the Russian Federation for the children in Ukraine”. <https://rm.coe.int/declaration-on-the-consequences-of-the-aggression-of-the-russian-feder/1680a61b56>. Accesat la 21.06.2022.

Deutsche Welle. 7 March 2022. „Ukraine rejects humanitarian corridors that lead to Russia - as it happened”. <https://www.dw.com/en/ukraine-rejects-humanitarian-corridors-that-lead-to-russia-as-it-happened/a-61036513>. Accesat la 27.06.2022.

France24. 10 April 2022. „Shelling in Mariupol: Humanitarian corridors collapsed by Russian bombing”. <https://www.france24.com/en/video/20220410-shelling-in-mariupol-humanitarian-corridors-collapsed-by-russian-bombing>. Accesat la 25.06.2022.

ICRC. 2022. „Sexual Violence in Armed Conflict”. *How does law protect in war*. <https://casebook.icrc.org/highlight/sexual-violence-armed-conflict>. Accesat la 02.07.2022.

Missing Children Europe. 25 May 2022. „War on Ukraine responsible for surge in missing children cases”. <https://missingchildreneurope.eu/press-release-imcd-2022>. Accesat la 27.06.2022.

Rott, Nathan. 28 March 2022. „Ukraine closes humanitarian corridors because it says Russia may attack them”. *NPR*. <https://www.npr.org/2022/03/28/1089167897/ukraine-closes-humanitarian-corridors-because-it-says-russia-may-attack-them>. Accesat la 27.06.2022.

OCHA. 16 June 2022. „Ukraine Situation Report”. *ReliefWeb*. <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-report-15-jun-2022-enukru>. Accesat la 28.06.2022.

OHCHR. 14 December 1974. „Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict”. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/protectionwomen.pdf>. Accesat la 12.06.2022.

Operational Data Portal. 30 June 2022. „Ukraine Refugee Situation”. *UNHCR*. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Accesat la 30.06.2022.

Save the Children. 14 April 2022. „Ukraine: Almost 400 children killed or injured with two-thirds fleeing

their homes in first seven weeks of war”. *ReliefWeb*. <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-almost-400-children-killed-or-injured-two-thirds-fleeing-their-homes-first>. Accesat la 22.06.2022.

Save the Children. 2 June 2022. „Ukraine: Twice as many schools attacked in the past 100 days as during the first 7 years of conflict”. *ReliefWeb*. <https://www.savethechildren.net/news/ukraine-twice-many-schools-attacked-past-100-days-during-first-7-years-conflict>. Accesat la 21.06.2022.

Statista. 16 June 2022. „Number of attacks on health care in Ukraine 2018 to 2022”. <https://www.statista.com/statistics/1302077/attacks-on-health-care-ukraine>. Accesat la 22.06.2022.

The Guardian. 2 April 2022. „Ukrainian children used as ‘human shields’ near Kyiv, say witness reports”. <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/02/ukrainian-children-used-as-human-shields-near-kyiv-say-witness-reports>. Accesat la 27.06.2022.

The Washington Post. 14 June 2022. „Why Russia may be taking Ukrainian children”. <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/06/14/ukraine-kidnaped-children-russia>. Accesat la 27.06.2022.

UN Audiovisual Library. 6 June 2022. „UN/Ukraine”. <https://www.unmultimedia.org/avlibrary/asset/2883/2883968>. Accesat la 04.07.2022.

UN News. 6 June 2022. „Reports of sexual violence in Ukraine rising fast, Security Council hears”. <https://news.un.org/en/story/2022/06/1119832>. Accesat la 28.06.2022.

UN. 6 June 2022. „Sexual Violence ‘Most Hidden Crime’ Being Committed against Ukrainians, Civil Society Representative Tells Security Council”. *Meetings Coverage and Press Releases*. <https://www.un.org/press/en/2022/sc14926.doc.htm>. Accesat la 22.06.2022.

UN Women; CARE International. 4 May 2022. „Rapid Gender Analysis of Ukraine”. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>. Accesat la 29.06.2022.

UNCT Ukraine. 3 June 2022. „Statement by Amin Awad, Assistant Secretary-General and United Nations Crisis Coordinator for Ukraine marking 100 days since the onset of the Russian invasion of Ukraine on 24 February”. *ReliefWeb*. <https://reliefweb.int/report/ukraine/statement-amin-awad-assistant-secretary-general-and-united-nations-crisis-coordinator-ukraine-marking-100-days-onset-russian-invasion-ukraine-24-february>. Accesat la 20.06.2022.

UNFPA. 28 June 2022. „Ukraine: Conflict compounds the vulnerabilities of women and girls as humanitarian needs spiral”. <https://www.unfpa.org/ukraine-war>. Accesat la 29.06.2022.

UNHCR. 12 June 2022. „Statement on risks of trafficking and exploitation facing refugees from Ukraine attributed to UNHCR’s Assistant High

Commissioner for Protection". *The UN Refugee Agency*. <https://www.unhcr.org/news/press/2022/4/6255a6964/statement-risks-trafficking-exploitation-facing-refugees-ukraine-attributed.html>. Accesat la 21.06.2022.

Voa News. 20 June 2022. „Latest Developments in Ukraine: June 20”. <https://www.voanews.com/a/la>

test-developments-in-ukraine-june-20/6624540.html. Accesat la 27.06.2022.

The Washington Post. 3 July 2022. „On the front lines, Ukrainian women are often the first responders”. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/07/03/ukraine-military-women-record-numbers-medics/>. Accesat la 04.07.2022.

*Responsabilitatea privind conținutul articolelor publicate în **Colocviu strategic**, inclusiv a opiniilor exprimate, revine în totalitate autorilor, cu respectarea prevederilor Legii nr. 206 din 27 mai 2004 privind buna conduită în cercetarea științifică, dezvoltarea tehnologică și inovare și Legii nr. 8 din 14 martie 1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, cu modificările și completările ulterioare. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării exacte a sursei.*

Colocviu strategic

Redactor: CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU
Pagină web: <https://cssas.unap.ro/ro/cs.htm>
e-ISSN 1842-8096, 632/2022

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Adresă: șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: 021.319.56.49, Fax: 021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Website: <https://cssas.unap.ro>